

Сшанимир Јовановић
ДраГолуб Мирчетић

5. ПЕТА СРПСКА БРИГАДА

Главни штаб Србије одлучује да 21. дивизија, која се налазила на просторији: Иван - Кула - Ђаке - Равна планина - Соколов Вис - Гајтан - Богујевац - Бачије, крене у сустрет јединицама ОГД у правцу Куршумлије и ослободи је, користећи дејства ОГД у леђа непријателју.

Већ 8. августа штаб 21. дивизије издао је наређење потчињеним бригадама за покрет, па је 5. бригади наређено да из рејона села Космача са једним батаљоном продире преко. Соколовог крша, села Крчмаре и Марине Куле и да садејствујући 4. бригади нападне и ослободи Куршумлију, уздуж реке Топлице ка гробљу и цркви. Други батаљон бригаде имао је да пређе Топлицу и Бело Поље, да надире лево од комуникације Барбатовца - Куршумлија и да нападне непријатеља на простору Блаце. (118)

Напад на непријатеља у Куршумлији започеле су 9. августа у 5 часова - 5. бригада са северне а 4. са јужне стране. Развила се жестока борба против далеко бројнијег и боље наоружаног непријатеља. Групе бораца продирале су у улице и заузимале појединце куће, али је непријатељски отпор из добро утврђених бункера и ровова ограђених жицом, био све жешћи, тако да напад није успео. Док су батаљони 5. бригаде водили борбу против Бугара у самој Куршумлији, јаче бугарске снаге које су се већ 8. септембра налазиле на коси Спанце - Куршумлија поставиле су заседе у тим шумама, заједно са добровољцима и четницима. (119)

На дан 13. августа штаб Оперативне групе дивизија обавестио је штаб 21. дивизије да је ова, по наређењу Главног штаба Србије, стављена привремено под команду штаба Оперативне групе дивизија НОВЈ ради извођења заједничких борбених дејстава за ослобођење Куршумлије. Штабу 21. дивизије је наређено да својим дејствима изврши јачи притисак на непријатеља са јужне и југоисточне стране на непријатељски

гарнизон у Куршумлији, и дејствује на комуникацију Куршумлија - Прокупље (ближе Куршумлији). (120)

У току ноћи 19/20. августа 5. бригада врши мањи демонстративни напад на Блаце, који није успео јер бригада није имала тешко наоружање за разбијање јако утврђених непријатељских бункера. (121)

Пета бригада (привремено потчињена штабу 5. крајишке дивизије) 27. августа добила је наређење да преузме положаје 10. крајишке бригаде између Разбојне и Блаца и да смени 1. батаљон 10. крајишке бригаде у селу Чучале, како би се цела ова бригада могла ангажовати у борби против наступајућих четника. У време добијања овог наређења бугарска артиљерија (четири топа) из рејона Барбатовачког брда упорно је тукла положаје 5. бригаде, али није нанела никакве људске губитке.

Бригада се прикупила до 2 часа 28. августа и око 6 часова извршила покрет и на одређену просторију стигла око 13 часова истога дана, не нашавши 10. бригаду на тим положајима. Није било ни непријатеља на овом простору. Истога дана штаб 21. дивизије је доиунио своју борбену заповест од 27. августа, којом је 5. бригади одредио правац даљег кретања: Пожар - Лепа гора - Лепенац - с. Тршановци - Дртевци - Мала Грабовница, са размештањем на просторију у селима Тршановци, Дртевци и Мала Грабовница. У ноћи 28/29. августа 5. бригада је постављена на просторији: Лепенац - Јаворац са циљем затварања правца Разбојна - Крушевац. (123)

Око 16 часова 30. августа 4. и 5. бригада стигле су до с. Ратаје, где су јединице 5. дивизије водиле жестоке борбе са четницима. Делови обе бригаде извршили су силовит јуриш на око 1.000 четника, разбили их и гонили све до Западне Мораве. Убијена су 4, рањена 30, а заробљено 5 четника.

На овом простору 21. дивизија остала је све до 3. септембра, када је добијено телефонско авизо наређење штаба Првог пролетерског корпуса да се у току ноћи размести на просторији с. Милентија - Брус.

У времену од 6. до 29. августа 1944. године бригада је водила борбе за ослобођење Куршумлије и на комуникацији Блаце - Куршумлија (против Бугара) и на Копаонику (против четника). У тим борбама Бригада је 34. бораца и старшина избачено из борбеног строја, од којих 23 погинула (12 у борбама против Бугара и 11 против четника) и 11 рањених. Бригада је из непријатељевог борбеног строја избацила преко 110 војника и старшина, међу којима 52 погинула (30 Бугара и 22 четника) и 58

рањених (50 Бугара и 8 четника), а уништена су 3 бугарска камиона. (124/125)

Штаб Оперативне групе дивизија 5. септембра издао је заповест за ирелазак јединица преко Ибра на одсеку села Маглић - Биљановац. Подилажење Ибру и прелазак преко њега требало је извршити у три колоне. 21. дивизија је представљала средњу колону. Наређењем штаба 21. дивизије од 5. септембра био је предвиђен покрет свих бригада са просторије с. Бурмази - Остреље (к. 1044) - Савин Лаз преко комуникације Рашка - Краљево и распоред на просгорији с. Ђаково - Боровци. (128)

На подручју Округа крушевачког остала је 2. пролетерска дивизија са две бригаде да се бори за ослобођење тог подручја.

Друга пролетерска дивизија формирана је 1. новембра 1942. године од елитних јединица Народноослободилачке војске: 2. пролетерске српске бригаде, 4. пролетерске црногорске и 2. далматинске бригаде. Касније је долазило до уласка и других јединица у састав Дивизије услед нових ратних догађаја. Рачуна се да је кроз Дивизију прошло преко 30.000 бораца од којих је преко 150 бораца и старешина ироглашено за народне хероје. Погинуло је око 10.000 бораца и старешина а неколико хиљада рањено.

Друга пролетерска дивизија дала је огроман допринос у току II светског рата: вођене су борбе у Српској и Босанској крајини, Херцеговини, спасавању рањеника у пробоју 4. непријатељске офанзиве на Неретви, у другом ешалону је учествовала на Сутјесци, борила се за ослобођење Црне Горе и Санџака.

Ударна група дивизија (2. пролетерска и 5. крајишка) покушала је пробој преко Ибра априла 1944. године. Спречиле су њен прелазак јаке непријатељске снаге. Да би навукле на себе део непријатељских јединица, кренуле су у Жупу 4. и 5. српска бригада. Оперативна група дивизија (2. пролетерска, 5. крајишка и 17. источnobосанска дивизија) разбиле су непријатељске снаге на Ибру 3. августа 1944. године. За то време непријатељске јединице биле су развучене у непријатељској операцији Кераус све до крајњег југа Србије. До 8. августа Оперативна група дивизија ослободила је цео Копаоник и кренула у Топлицу и Косаницу, ка Куршумлији, у сусрет 21. српској дивизији да заједничким сангама ослободе Куршумлију.